

КИЇВСЬКИЙ ВАЛЬС – «ЗНОВУ ЦВІТУТЬ КАШТАНИ»

Ночі солов'їні, ночі весняні,
Доли подніпровські наснилися мені.

Приспів:

Знову цвітуть каштани,
Хвиля дніпровська б'є.

Молодість мила, – ти щастя моє.

Далі неозорі, київські сади,
Друже незабутній, ти прийдеш сюди.

Приспів.

Стежки і доріженьки ген лягли у даль.
В парі ми любилися, серденьку жаль.

Приспів.

Нам би ще зустрітися в солов'їну ніч,
Теплі зорі київські сяяли б довіч.

Приспів.

(Слова Андрія Малишко,
музика Платона Майбороди)

Нещодавно знову слухали цей шедевр минулого століття – Київський вальс «Знову цвітуть каштани», у виконанні Хорової капели Українського радіо. Кожен раз, напливають спогади про роки незабутньої молодості, повної сил, мрій і надій, і впевненості у стабільному і забезпеченому майбутньому – тепло стає на душі, немов знову переносишся у далекі 60–80–ті роки минулого століття, чуєш п'яний аромат травневого буяння квітучих рослин, згадуєш дружні і родинні прогулянки під каштанами у вечірню солов'їну пору. В народі звикли називати гіркокаштан просто «каштаном», і поети оспівують його теж під цією назвою. Але в науковому середовищі вважають, що назви «каштан» бажано уникати для цього дерева. І про це ми розкажемо далі.

З фармацевтичної енциклопедії [2] **ГІРКОКАШТАН** (*Aesculus L.*; лат. назва рослини) – рід листопадних дерев і кущів родини гіркокаштанових (Hippocastanaceae); налічує близько 15 (за іншими даними – 25) видів, що ростуть у Європі (Балкани), Азії (Гімалаї, Китай, Японія), Північній Америці. В залежності від виду досягають висоти 60 м. Найбільш поширений Гіркокаштан звичайний – *Aesculus hippocastanum L.* (грец. hippos – кінь, castanum від лат. castanea –

назва каштана); нар. назви: гистиня, жолузник, каштан кінський, тощо. Назва каштан кінський не повинна нікого вводити в оману: каштанами коней не годують – вони для них отруйні, і викликають тремор і порушення координації. Назва гіркокаштан вказує на неїстівність плодів, таким чином, він відрізняється від каштану їстівного, який дає смачні їстівні горіхи. Більше того, гіркокаштан і каштан їстівний належать до різних біологічних родин і порядків. Гіркокаштан звичайний до порядку Сапіндоцвіти (Sapindales), родини Сапіндові (Sapindaceae) – в Україні з цієї родини близьким родичем гіркокаштану є клен. Каштан, або каштан їстівний належить до порядку Букоцвіти (Fagales), родині Букові (Fagaceae), який є в Україні близьким родичем буку і дубу. Обидва види рослин добре відомі пасічникам, як найкращі медоноси. Гіркокаштановий мед прозорий, безколірний, рідкий [8]. Смак специфічний. За сприятливої погоди одна квітка здатна виділити 1,7–2,1 мг нектару. Якщо враховувати велику кількість квіток у суцвітті, то загальна медопродуктивність 1 га гіркокаштанових насаджень може сягати 50–60 кг меду. Крім нектару бджоли збирають з цього дерева темно-червоний пилок і клей, з якого виробляють прополіс. Період цвітіння гіркокаштану досить тривалий – 15 днів, з травня по червень.

Мед з каштану їстівного – «хлібного дерева», має темний колір з бурштиновим відтінком, рідкий і трохи гірчить, тому він менше цінується, але має високі лікувальні властивості. Для бджіл чоловічі квітки їстівного каштана є джерелом пилку, а жіночі – нектару. В деяких районних інформаційних джерелах пишуть, що з 1 га насаджень можна отримати 500–600 кг меду, тобто дає меду майже стільки, скільки й липа. Може зберігатися до 3-х років не кристалізуючись.

Гіркокаштани можуть жити за різними історичними даними до 400 років. Досягають висоти 60 м. У Києві є каштани в Києво-Печерській Лаврі, вік яких, за підрахунками вчених, становить 300 років. Є легенда, що один з найстаріших гіркокаштанів був посаджений на території Свято-Троїцького монастиря в Китаївській пустині знаменитим київським митрополитом Петром Могилою – завдяки

інформації з легенди ця подія відбулась не пізніше 1647 року. В Києві заможні кияни висаджували гіркокаштан ще у XVIII столітті. За часів Української Радянської соціалістичної республіки (УРСР) гіркокаштан було проголошено символом Києва. Квітка й листя цього дерева в той період були зображені на гербі міста.

На відміну від гіркокаштану, каштан їстівний живе значно довше, деякі екземпляри сягають 600–800 років, і є ті, яким встановили понад 1000 років. Найстаріший їстівний каштан досі росте в м. Нарні (Італія) – його вік оцінюється більше ніж 1000 років.

Український гіркокаштан виглядає досить декоративно і нарядно. Дерево досягає висоти 35 м. Крона – густа, правильної округлої форми з товстим гіллям. Бруньки приблизно 2,5 см завдовжки, темно-бурі, яйцеподібні, клейкі і покриті шкірястою лускою. Листки довгочерешкові супротивні. На одному листку – 5–7 сидячих віялом довгих яйцеподібних листочків. Кожен листочок має довжину 13–30 см, весь листок може сягати 60 см завширшки. Края листків нерівнопилчасті, з клиноподібною основою. Квітки – махрові дзвоники у великих прямостоячих густих суцвіттях. Суцвіття – пірамідальні волоті заввишки 10–30 см, складаються з 20–50 квіток. Віночок квітки п'ятипелюстковий, білий з жовтуватою плямою в середині (з часом пляма червоніє). Пелюстки округлі з торочкуватим хвилястим відгином. Тичинок 7–8 шт. Плід – зелена тристулкова коробочка з м'якими шипами. В середині неї знаходиться 1 (буває 2–3) коричнева, блискуча округла насінина (каштан), діаметром 2–4 см, з сірою плямою при основі. На одному суцвітті дозріває 3–5 плодів. Плоди дозрівають у вересні – жовтні.

Культивується гіркокаштан, як декоративне медоносне дерево у всьому світі. Його насіння використовують для отримання крохмалю, вітаміну B₁, поліграфічного клею, в гомеопатії, в медицині, в столярному виробництві. З деревини виробляють фанеру. Кору використовують для дублення шкіри і сіток. В голодні роки минулого століття після неодноразового промивання в багатьох водах борошна з плодів, його використовували, як харчовий продукт. А зараз він широко використовується для відгодівлі свиней, тому що плоди наближаються за своїми якостями до жолудів.

В дендропарку «Перемога» с. Ходаків гіркокаштан акліматизований, і прикрашає польську флору під час цвітіння своїми декоративними свічками квітів і влітку та во-

сени – їжачками плодів. Під час цвітіння на пасіках у Дендропарку і у сусідніх садибах чути знаменитий гул бджолиного і джмелиного царства на деревах каштанової алеї і в окремих посадках.

Заготівля. Збирають з каштану квіти, плоди незрілі і в стадії зрілості, кору і листя. Кору заготовляють в період сокоруху з 3–5 річних гілочок. Квітки збирають під час цвітіння, листя – в кінці червня – на початку липня.

Кору, листя і квіти сушать в затінку, розкладаючи тонким шаром і періодично перевертаючи для запобігання загнивання і пліснявіння сировини. Зберігають в закритій сухій тарі 1 рік.

Насіння Гіркокаштану звичайного заготовляють восени при достиганні плодів. Сушать на горищах або під наметами. При тепловому сушінні температура не має перевищувати 25 °С.

Частіше – зібрану сировину відразу у сирому вигляді використовують для одержання настоянок.

Активні речовини і лікувальні властивості. З фармацевтичної енциклопедії [2]:

Плоди гіркокаштану [2] містять жирну олію, сапоніни (24–28 %), дубильні речовини, крохмаль, глікозид ескулін, есцин, вуглеводи (вільні цукри, 30–60% крохмалю); білкові речовини; 16 вільних і зв'язаних амінокислот; вітаміни – тіамін (вітамін B₁); азотвмісні сполуки – алантоїн; меланін; ліпіди тощо. У медичній практиці при захворюваннях вен нижніх кінцівок і геморої широко застосовують есцин, який підвищує тонус венозних судин, зменшує патологічну проникність капілярів і вираженість запальних явищ. Додавання до есцину флавоноїдів листків Гіркокаштану звичайного зумовлює підвищення активності есцину у 5 разів. Есцин або ескулін входять до складу таких препаратів, як Репарил-гель, Ескузан, Ескувіт, Есавен-гель, Авенол та ін.

Листя Гіркокаштану звичайного [2] містить гідроксіоксикумарини і їх глікозиди: умбеліферон, ескулетин, ескулін, скополетин, ізоскополетин; флавоноли: кемпферол- 3-O- α -L- арабінофуранозид, кемпферол- 3-O- α -L- рамнофуранозид, кверцетин- 3-O- α -L- арабінофуранозид, кверцетин- 3-O- α -L- рамнофуранозид, кемпферол, кверцетин; дубильні речовини катехінової групи; хлорофіли А і В; каротиноїди.

Квітки [2] містять кумарини (ескулетин, ескулін, скополетин, скополін); флавоноїди (астрагалін, кемпферол 3- α -L- арабінопіранозид, нікотифлорин, кверцетин, ізокверцитрин, рутин); похідні пурину (сечову кислоту, аденін, гуанін, аденозин); амінокислоти (ас-

парагінову кислоту, треонін, серин, глутамінову кислоту, пролін, гліцин, аланін, валін, метіонін, ізолейцин, лейцин, тирозин, фенілаланін, гістидин, лізин, аргінін).

Кора стовбура [2] містить гідроксикумари-ни (умбеліферон, скимін, ескулетин, ескулін, цихорин, скополетин, ізоскополетин, фраксетин, фраксин); флавонол кверцитрин; три-терпенові сполуки – есцин; похідні сечової кислоти – алантоїн; цукри, аскорбінову кислоту (вітамін С).

Найвідоміша фармакологічна дія гіркокаштану, яка визнана офіційною медициною, – венотонізуюча.

Препарати кінського каштана Веногал, Дескузан, Вазотонін, Веностазин, Екозульф діють протизапально і знеболююче, підвищують тонус вен, розширюють артерії, зміцнюють капіляри, зменшують набряки. Їх застосовують при тромбофлебитах, початкових формах варикозного розширення вен, гемо-рагічному діатезі.

Водно-спиртовий екстракт Ескузан, засто-совують як венотонізуючий засіб і антикоагу-лянт.

В аптеках можна знайти лікувально-про-філактичний фітоконцентрат українського бренду «Екомед» з екстрактом кінського каштану – Провен, який застосовується при ва-рикозному розширенні вен, відчутті важкості в ногах, схильності до судом, венозній недо-статності, набряках і застійних явищах, по-рушеннях венозного відтоку в судинах голо-вного мозку, при варикозному розширенні вен прямої кишки. Він має наступний позитивний ефект: підвищує тонус венозних судин, по-кращує венозний відтік, має венопротектор-ну дію, зменшує набряки ніг.

Також відомий багатьом хворим лікуваль-но-профілактичний фітоконцентрат укра-їнського бренду «Екомед» з екстрактом кінського каштану – Кордевіт, який має спри-ятливий трофічно-регуляторний вплив на мі-окард, покращує функціонування серцевого м'язу. Має кардіотропну, кардіопротекторну і кардіотонізуючу дію. Вживання цього фіто-засобу уповільнює частоту серцевих скоро-чень, сприяє кращій скорочувальній функції лівого шлуночка, що посилює роботу сер-ця та дозволяє краще переносити фізичні навантаження. Засіб застосовується при: ознаках ішемії серцевого м'язу, порушен-нях його кровотоку, болях у серці та задиш-ці, що пов'язані з фізичним навантаженням, явищах атеросклерозу судин серця, прискоренні серцевого ритму (тахікардії), на етапі реабілітації після інфаркту міокарду, недо-статності роботи серця, гіпертрофічних змі-

нах міокарду, кардіоневрози, швидкій втом-люваності внаслідок фізичних навантажень (взято з опису препарату із сайту <https://apteka911.ua>).

Серед препаратів німецького походження, що містять екстракт плодів гіркокаштану тре-ба згадати Веноплант – таблетки (чинить ан-тиексудативну та судинозміцнювальну дію, усуває симптоми хронічної венозної недостат-ності (втома, відчуття тяжкості і напруження, свербіж, біль і набряки ніг), Ескузан – краплі (Капіляростабілізуючий засіб. Зменшує пато-логічно підвищену судинно-тканинну проник-ність, запобігаючи транскапілярній фільтра-ції низькомолекулярних білків, електролітів і води у міжклітинний простір, підвищує тонус венозної стінки, усуває венозний застій (осо-бливо у нижніх кінцівках), зменшує перифе-ричні набряки, зменшує відчуття важкості у ногах, втому, напруження, свербіж, біль), Дискус композитум розчин д/ін. по 2.2 мл № 5 в амп. (Лікарський засіб чинить метаболічну, регенеруючу, знеболювальну, протизапаль-ну, спазмолітичну та седативну дію, що ба-зується на активації захисних сил організму і нормалізації його функцій за рахунок речо-вин рослинного, мінерального та тваринно-го походження, що входять до його складу. Призначений для лікування остеохондрозу, захворювань зв'язкового апарату хребта та суглобів, неврологічних та ревматологічних захворювань хребта).

Також в аптеках можна знайти препара-ти, що містять екстракт кінського каштану, наприклад: Гемороль (Супозиторії (свічки), використовуються для лікування геморою), Савенар Комбі (Таблетки, що містять ком-бінований збірний рослинний екстракт, зо-крема з кінським каштаном. Призначені для покращення функціонування венозної систе-ми), Ангіотрол (Капсули з екстрактом кінсько-го каштана для покращення кровообігу), Фле-болекс (Капсули, для лікування варикозного розширення вен), Цілюща Сила гель кінський каштан з бодягою (Гель для зовнішнього за-стосування, що містить екстракти кінського каштана та бодяги. Використовується для зняття болю та набряків), Кардіофіт (засто-совується при лікуванні вегетосудинної дис-тонії, кардіоневрозу, у складі комплексного лікування ішемічної хвороби серця (стено-кардія напруження I–II класу), гіпертонічної хвороби (I–II стадії), пароксизмальної супра-вентрикулярної тахікардії), тощо.

Сапоніни Гіркокаштану [2] звичайного за-побігають підвищеній зсілості крові й утво-ренню тромбів у судинах, сприяють їх роз-смоктуванню, зміцненню стінок капілярів і

Фото Л. Яворської. Квіти гіркокаштану зібрані в Українських Карпатах для виготовлення фітокомплексу доктора А.І. Потопальського «Остеохондролфлебоневросан»

Увага! Самолікування може бути шкідливим для вашого здоров'я. Обов'язково проконсультуйтеся з вашим лікарем.

З повагою і любов'ю до своїх читачів
А.І. ПОТОПАЛЬСЬКИЙ,
*кандидат медичних наук, доцент, професор
Європейської академії проблем людини,
директор Інституту оздоровлення і
відродження народів України та
Благодійного фонду
"Небодарний цілитель",
заслужений винахідник України,
керівник «Центру духовного відродження
та оздоровлення людини і довкілля» на базі
Національного університету біоресурсів і
природокористування України,
старший науковий співробітник
Інституту молекулярної біології і генетики
Національної Академії наук України,
О.І. ВАСИЛЕНКО,
заступник директора Інституту
оздоровлення і відродження народів
України та Благодійного фонду
"Небодарний цілитель"
Електронна пошта для листів:
Labmsbar@gmail.com*

Сайт: <https://www.potopalsky.kiev.ua/ua/index.html>

Фото Каштани Дендропарку «Перемога» в с. Ходаки Коростенського району Житомирської області

вен, виявляють протизапальну, ранозагоювальну та бактерицидну дію. Поряд з цим містяться в препаратах з каштана кінського сапоніни, які викликають зниження загального тиску крові. *(Далі буде).*